

De confrontatie met de realiteit van psychiatrische zorg: kan het ijs smelten?

Hoe de naasten te onthalen en te begeleiden wanneer
een familielid wordt opgenomen?

Dr. Cédric van Moorsel

16/05/2009

De opstand van de massamens

- Geschreven tussen 1929 en 1930!
- Gevaar voor de terugkeer van de barbarij.
- Onze menselijkheid is geen permanent gegeven
- Voortdurend het risico om onze menselijkheid te verliezen, te dehumaniseren

De opstand van de massamens

- 'Filosofie van het Leven': centraal staat niet het 'ik' of het 'zelf' maar het *leven* als radicale realiteit van het bestaan.
- Leven is altijd **leven met**: 'Ik ben ik en mijn omstandigheden'
- Co-existeren met de wereld: geen subject zonder zijn objecten.

José Ortega y Gasset

- De mens is fataal *gedwongen* tot vrijheid: het leven is een persoonlijke opdracht die ons is gegeven door omstandigheden
- De mens *moet* constant keuzes maken
- De mens is geen ding maar een project, geen *zijn* maar een *gebeuren*

José Ortega y Gasset

- Het menselijk leven is geen biologie maar een biografie.
- Wat natuur is voor de dieren is geschiedenis voor de mensen.
- Voortdurend het risico om onze menselijkheid te verliezen, te dehumaniseren.
- We zijn een voortdurend *worden*

José Ortega y Gasset

- *Homo insipiens*: de mens weet heel veel niet omdat hij niet alleen op instinct kan terugvallen
- Hij moet veel nadenken en tot begrip komen
- 'Begrijpen is een vitale functie, net als spijsvertering of de bloedsomloop'
- Twee manieren om met de wereld om te gaan: 'Zelfinkeer' en 'verbijstering'

Wat is de massamens?

- De massamens verliest steeds meer de capaciteit om zich in zichzelf terug te trekken, en valt ten prooi aan angst door de materiële overvloed en entertainment
- De 19e eeuw heeft technologie en democratie gebracht: vrijheid, gelijkheid, machines, welvaart en mensenrechten.
- De stijging van het levensniveau tot ongeziene hoogte
- Hiermee werd de basis gelegd voor de opkomst van de massamens.

Wat is de massamens?

- De Massamens houdt geen 'klassenverschil' in en zegt niets over intelligentie. Het is een menstype.
- Een van de onverwachte gevolgen is de nivellering ... en homogeniseren op alle niveaus: klassen, cultuur, denken, handelen, ... 'iedereen is als ieder ander'. Klassen op basis van bepaalde kwaliteiten
- 'De Barbarij van het specialisme': de wetenschapper is het prototype van de massamens!
- Hij is een specialist geworden, 'een kenner' van zijn steeds kleiner wordende 'expertise-gebied' maar onwetend over al het andere. 'Een onwetende kenner'
- Wetenschap op zich is niet gespecialiseerd en is eenheid van kennis

Levensfilosofie van Ortega

➤ <https://vimeo.com/128195154>

Wat is een mens?

- Waarin onderscheiden we ons?
- Wat maakt ons specifiek?
- Wat is menselijk zijn?

Twée grote verschillen

- **Biologisch** onderscheiden we ons van andere dieren door onze extreem lange babytijd en kindertijd.
- We hebben de zorg en hulp van anderen nodig om te overleven. In de eerste plaats de moeder (moederfunctie), de ouders en familie.
- **Hilflosigkeit** die Freud beschreef: toestand van prematuriteit.
- 'Familie' uniek menselijke eigenschap

Twée grote verschillen

- Biologisch onderscheiden we ons van andere dieren door onze extreem lange babytijd en kindertijd.
- We hebben de zorg en hulp van de ander nodig om te overleven. In de eerste plaats de moeder (moederfunctie), de ouders en familie.
- Hilflosigkeit van Freud: toestand van prematuriteit.
- '**Familie**' uniek menselijke eigenschap

Twée grote verschillen

- Anders dan dieren die elkaar 'teken' doen, hebben we een veel complexere 'communicatie'.
- We spreken een taal die bestaat uit betekenaars (linguïstiek). Taal geeft betekenis en zin.... aan ons leven.
- Taal is essentieel om ons mens-zijn te begrijpen. Het **is** ons sociaal weefsel. Zonder taal geen familie en dus ook geen maatschappij. We zijn **spreekwezens**.

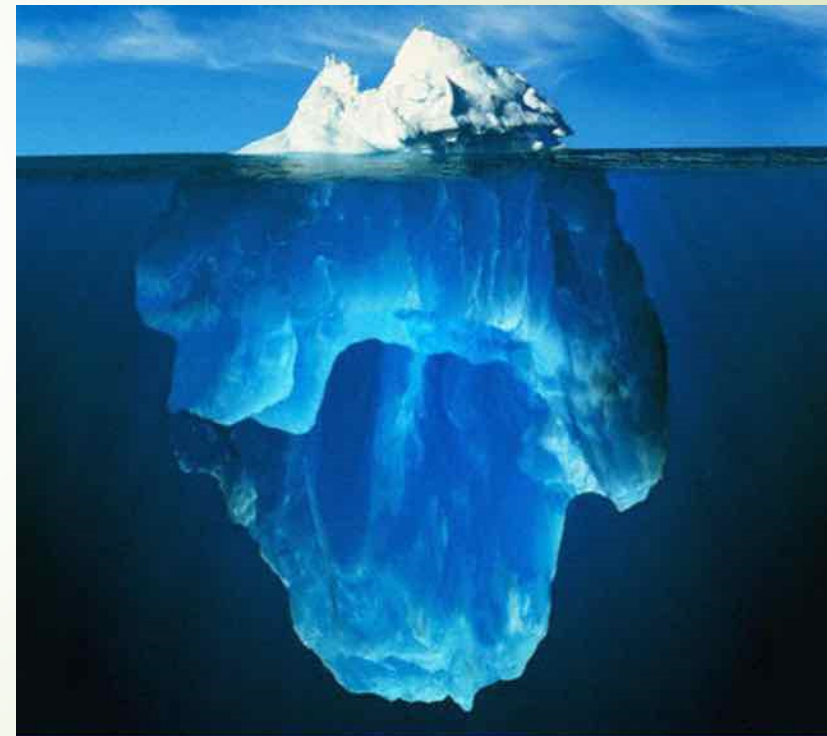

Twoe grote verschillen: gevolgen

- Door taal worden onze instincten en noden gesymboliseerd, en dus beheersbaar.
- Deze symbolisering is niet volledig: wat er overblijft zijn onze (partiële) driften.
- Drift ontsnapt aan de beheersing: 'het is sterker dan mezelf'
- De drift vormt zo een verbinding tussen ons lichaam en ons denken, onze psyche.
- Taal is niet éénduidig. Door de verschillende betekenissen en de dubbelzinnigheid hebben we toegang tot een ongekennde vrijheid: kan leiden tot bvb. humor, maar ook verwarring!

Two large differences: consequences

- Drift, language and family are thus typical human characteristics. Notwithstanding, we are hardly aware of this.
- We think that we have control over ourselves, that we are aware of everything that determines us, that we control our drifts, This illusion makes us vulnerable for the masses.
- The illusion of our time

In welke tijd leven we?

- We leven in een tijd van amusement en genot. Al onze aandacht is naar buiten gericht.
- Kernwoorden van tijdperk: snelheid en efficiëntie! (geen tijd verliezen)
- Ortega: 'meester van alle dingen maar niet over zichzelf'
- Post-humanisme: robotica en cybernetica moeten de 'gebrekkige' mens herstellen en sterker maken.
- Alles moet éénduidig, uniform en transparant zijn ... controleerbaar en beheersbaar.

Familie als hot topic

- Door de eeuwen heen is het concept van 'familie' erg geëvolueerd maar steeds overeind gebleven.
- 'Familie' is een majeure betekenaar. Het blijft een fundament in ons sociaal weefsel.
- Het is van groot belang om de familie te betrekken in de behandeling en zorg van onze patiënten. Wat betekent familie? (vaak niet éénduidig)
- Al onze referenties worden doorheen gegooid en er heerst grote verwarring over hoe we met families moeten omgaan.
- Ik ben *ik en mijn omstandigheden* (referentie)

Familie als hot topic

‘Game of thrones’:

- beeld van verschillende families, clans, ...
- Je kijkt ‘binnen’ in de families, ziet de externe en interne vetes. Het gevaar kan van buiten komen maar ook van binnen.
- Lannisters (Dysfunctionele immorele familie)
- Starks (nobel-Kantiaans)

Familie als hot topic

- De serie maakt 'promotie' voor de personages die 'anders' zijn: **een dwerg (Tyrion)**, de bastaards (Jon), de kreupele (Bran), atypische vrouwen (Brienne, Arya, ..)
- Het democratisch gehalte: elk personage heeft een evenwaardige stem in de serie, geen evenwaardige situatie.

Familie als hot topic

- De serie maakt 'promotie' voor de personages die 'anders' zijn: een dwerg (Tyrion), **de bastaards (Jon)**, de kreupele (Bran), atypische vrouwen (Brienne, Arya, ..)
- Het democratisch gehalte: elk personage heeft een evenwaardige stem in de serie, geen evenwaardige situatie.

Familie als hot topic

- De serie maakt 'promotie' voor de personages die 'anders' zijn: een dwerg (Tyrion), de bastaards (Jon), **de kreupele (Bran)**, atypische vrouwen (Brienne, Arya, ..)
- Het democratisch gehalte: elk personage heeft een evenwaardige stem in de serie, geen evenwaardige situatie.

Familie als hot topic

- De serie maakt 'promotie' voor de personages die 'anders' zijn: een dwerg (Tyrion), de bastaards (Jon), de kreupele (Bran), **atypische vrouwen (Brienne, Arya, ..)**
- Het democratisch gehalte: elk personage heeft een evenwaardige stem in de serie, geen evenwaardige situatie.

Familie als hot topic

- De serie maakt 'promotie' voor de personages die 'anders' zijn: een dwerg (Tyrion), de bastaards (Jon), de kreupele (Bran), **atypische vrouwen** (Brienne, **Ayria**, ..)
- Het democratisch gehalte: elk personage heeft een evenwaardige stem in de serie, geen evenwaardige situatie.

Familie als hot topic

- Je ziet verschillende personages evolueren en transformeren. Ze zoeken het avontuur op en er overkomt hen van alles.
- Transformatie op moment dat hen iets dramatisch overkomt: De ervaring (verlies) verandert hen, ze krijgen een doel.
- **Jamie lannister**
- Enkel Cersei Lannister verandert niet: wil behouden wat ze heeft.

Familie als hot topic

- Je ziet verschillende personages evolueren en transformeren. Ze zoeken het avontuur op en er overkomt hen van alles.
- Transformatie op moment dat hen iets dramatisch overkomt: De ervaring (verlies) verandert hen, ze krijgen een doel.
- Jamie Lannister
- Enkel **Cersei Lannister** verandert niet: wil behouden wat ze heeft.

Familie als hot topic

- Hedendaagse kijk op de familie: Patriarchale families die op verschillende manieren worden onttroond: **Ned Stark**
- De vrouwen nemen de macht: Cersei, Daenerys, Arya, Sansa,
- De verschillende rollen in een familie en de maatschappij kunnen van hieruit bevraagd worden.
- Generiek: de radertjes (de dood van Ned Stark) waarmee alles en iedereen met elkaar verbonden is. De onderliggende logica ontrafelen waardoor je onbegrijpelijke dingen gaat begrijpen en niet in de emotie blijven (Spinoza).
- https://youtu.be/s7L2PVdrb_8
- GOT helpt ons te begrijpen wat een mens is en drijft.

Familie als hot topic

- Hedendaagse kijk op de familie: Patriarchale families die op verschillende manieren worden onttroond: Ned Stark
- De vrouwen nemen de macht: Cersei, **Daenerys**, Arya, Sansa,
- De verschillende rollen in een familie en de maatschappij kunnen van hieruit bevraagd worden.
- Generiek: de radertjes (de dood van Ned Stark) waarmee alles en iedereen met elkaar verbonden is. De onderliggende logica ontrafelen waardoor je onbegrijpelijke dingen gaat begrijpen en niet in de emotie blijven (Spinoza).
- https://youtu.be/s7L2PVdrb_8
- GOT helpt ons te begrijpen wat een mens is en drijft.

Familie als hot topic

- Hedendaagse kijk op de familie: Patriarchale families die op verschillende manieren worden onttroond: Ned Stark
- De vrouwen nemen de macht: Cersei, Daenerys, Arya, Sansa,
- De verschillende rollen in een familie en de maatschappij kunnen van hieruit bevraagd worden.
- Generiek: de radertjes (de dood van Ned Stark) waarmee alles en iedereen met elkaar verbonden is. De onderliggende logica ontrafelen waardoor je onbegrijpelijke dingen gaat begrijpen en niet in de emotie blijven (**Spinoza**).
- https://youtu.be/s7L2PVdrb_8
- GOT helpt ons te begrijpen wat een mens is en drijft.

Familiebetrokkenheid

- Familiebetrokkenheid wordt actueler nu vrouwen veel meer sleutelfuncties krijgen in de maatschappij.
- De realiteit is minder democratisch dan die van GOT. 'anders zijn' krijgt geen plaats in onze maatschappij.
- Opname op een psychiatrische afdeling blijft een traumatische ervaring voor velen.
- Eénmaal opgenomen op de psychiatrie blijf je 'anders' in andermans ogen en vooral voor jezelf.

Familiebetrokkenheid

- Getuigen vanuit eigen werkveld: ouderenlijn
- Werken met de familie is essentieel als we willen begrijpen wat er gebeurt en een adequaat zorgtraject willen opstarten.
- Familie uitnodigen is de mogelijkheid bieden om de biografie en de geschiedenis een plaats te geven: in de meest brede betekenis!
- Geen neutrale, transparante en objectieve procedure die je zal duidelijk maken hoe je met families moet omgaan.

Familiebetrokkenheid

- Zoals elke patiënt, elke familie en elke biografie verschillend is, zal onze aanpak ook moeten verschillen naargelang de situatie.
- Grote lijnen kunnen uitgezet worden maar de 'situationele aanpak' staat centraal:
 - Het toestandsbeeld, de aandoening,
 - Hoe verhoudt iemand zich tot zijn taal, zijn omgeving, zijn familie, ... wat zijn de ankerpunten?

Familiebetrokkenheid

- Wat geïllustreerd wordt is de mogelijkheid tot ontplooiing, ontwikkeling of transformatie die elke crisissituatie inhoudt.
- De patiënt staat centraal: familie betrekken in functie van de patiënt!
- Vaak chronische patiënten met ernstige aandoeningen: plaats laten aan complexiteit en niet-weten.
- Al te vaak nemen we als hulpverlener de plaats in van een weten: over de aandoening, de behandeling en dus ook over uitkomst.
- Wat we niet durven of kunnen zeggen is echter dat we heel veel niet weten!

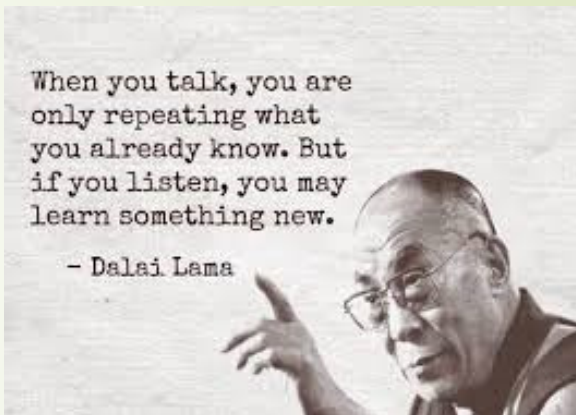
Familiebetrokkenheid

- Gevaar:
 - simplificeren van de problematiek (louter medische aangelegenheid)
 - Patiënt aan zijn lot overlaten wanneer we het niet meer weten.
- We zijn Homo Insipiens!
- We hebben wel kennis over bepaalde aandoeningen maar moeten denken over hoe die een plaats krijgt in het traject van de patiënt

Familiebetrokkenheid: concreet

- De positie die we innemen is daarom zo belangrijk: niet louter een functie bekleden, ook belichamen.
- Instellingen op zich zijn anoniem!
- Belichamen betekent dat we niet anoniem zijn. Onze 'aanwezigheid' zal betekenis geven die al dan niet een ontmoeting zal mogelijk maken.
- Luisteren is aanwezig zijn!

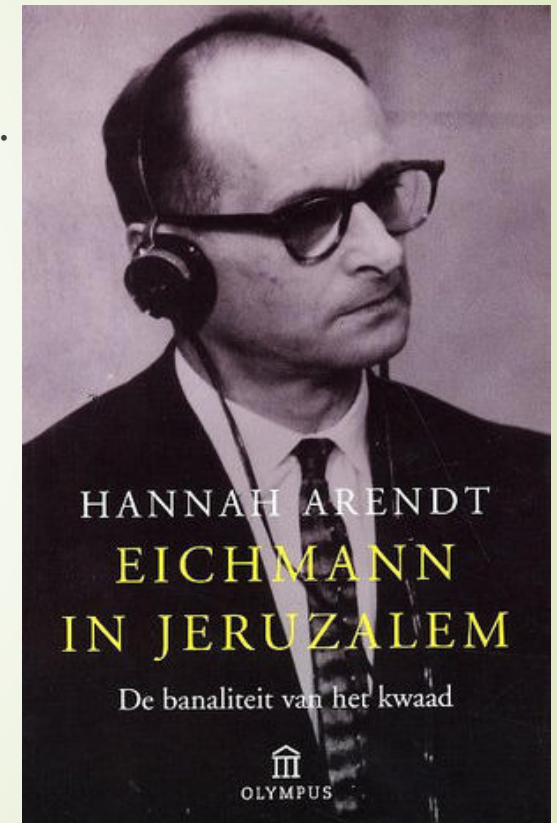
Familiebetrokkenheid: concreet

- Subjectiviteit en intersubjectiviteit
- Ontmoeting: er ontstaat een vooraf en een achteraf, niets is meer hetzelfde, je ziet het leven op een andere manier.
- 'Multidisciplinaire familiegesprek' na 10 dagen
- Werken rond een project waar de patiënt 'ja' op kan zeggen.
- 'Buitenwereld' betrekken om 'continuïteit' te zoveel mogelijk te garanderen

Familiebetrokkenheid: concreet

- Vaak vergeten we onszelf, **cijferen** ons weg, ... voor de 'neutraliteit' van de behandeling.
- De beste remedie tegen barbarij is aanwezig zijn in onszelf, ons denken alle kansen laten.
- 'Eichman in Jeruzalem', H. Arendt: de banaliteit van het kwaad → de afwezigheid t.o.v. onszelf!

Taal

- Taal bepaalt de wijze waarop mensen denken, de wereld waarnemen en fenomenen classificeren.
- De Sapir-Whorf hypothesis.
- 'Arrival', Denis Villeneuve

Taal

- Taal bepaalt de wijze waarop mensen denken, de wereld waarnemen en fenomenen classificeren: De Sapir-Whorf hypothese
- '1984', George Orwell
- Nieuwspraak

Tijd

- Weerstand en moeilijkheid om met families te werken: er is geen standaard!
- Veel heeft te maken met gevoel van druk en een 'moeten weten', dus ook 'moeten handelen'
- Onze tijd: snelheid!
- Als we snel willen handelen moeten we vooral heel traag zijn! De tijd nemen wanneer die er niet is.
- <https://www.youtube.com/watch?v=3c8DI2c1whM>

Tijd

Chronos

Kairos

Tot slot

- Geen standaardprocedure voor uniform handelen: op welke referenties kunnen we terugvallen.
- Patiënt blijft centraal wanneer familie betrokken wordt.
- Met families werken vraagt inzicht, inventiviteit en flexibiliteit.
- Je wordt zelf betrokken bij 'familiebetrokkenheid': weerstand!

Tot slot

- Pleidooi voor denken en begrijpen
- Pleidooi voor complexiteit en aanvaarden van niet-weten
- Pleidooi voor belichaming van een aanwezigheid.
- Pleidooi voor het werken met meerderen
- Pleidooi voor tijd

Tot slot

Een pinguïn staat op een brok ijs in het oostelijk deel van Antarctica.

Foto Reuters

Ijskap smelt veel sneller dan gedacht

De ijskap van Antarctica is in tien jaar tijd drie keer zo snel gaan smelten. Dat proces is onomkeerbaar en verontrustend, want 'in de ijskap ligt voor tientallen meters zeespiegelstijging opgeslagen'.

Dank!

- Dank u voor uw aandacht
- Dank aan al mijn collega's
- Dank aan Sophia en Cepas die dit allemaal mee mogelijk maken

